

1. Створення майстерської команди;
2. Розробка правил;
3. Вибір місця для проведення гри;
4. Вирішення організаційних питань;
5. Проведення передматчевих зборів;
6. Індивідуальна робота з гравцями. Прийом заявок на гру;
7. Розподіл майстерських функцій на грі.

Проведення сюжетно-рольової театралізованої гри:

1. Оформлення ігрової території (полігону);
2. Передматчева співбесіда з учасниками;
3. Початок гри – загальний збір учасників (парад персонажів);
4. Ігрова дія, її поточний аналіз і корекція;
5. Кінець гри – загальний збір учасників, обговорення;
6. Закінчення реалізації програми та проведення вторинного опитування за анкетами;

4. На етапі *завершення проекту* було проведено обробку та аналіз отриманих результатів, підведено підсумки.

Підготовка до кожної вистави – складний творчий дослідницький пошук, який потребує інтегрованих знань, прогнозування та передбачення результатів, самостійної діяльності учнів, обговорення методів роботи, творчого звіту – вистави це широке поле для ініціативи, фантазії, артистизму, майстерності, творчості. В ході реалізації проекту учні кожного класу проходять через усі 4 вектори діяльності, випробують себе в різних видах діяльності (музичний, дизайнерський, художній, артистичний). Підбір тематики вистав має враховувати вікові особливості та уподобання дітей, чисельність учнів у класі, фінансову активність батьків та спонсорів, організованість, зацікавленість громадських організацій. Прем'єра кожної вистави може супроводжуватись запрошенням представників місцевих засобів масової інформації. Можливе створення власних репортажів, написання статей, випуск газет.

Діяльність молодіжної організації особистісно значима для учасників програми, отже, є передумови використання цієї діяльності в якості засобу формування якостей особистості.

Література

1. Мясичев В.Н. Структура личности и отношения человека к действительности [Текст] / В.Н. Мясичев // Психология личности. Тексты; под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузыря. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1982. – 288 с. – С.35-39.
2. Шмаков С.А. Игры учащихся – феномен культуры [Текст] / С.А. Шмаков. – М.: Новая школа, 1994. – 240 с.
3. Сазонов Е.Ю. Город мастеров [Текст] / Е.Ю. Сазонов // Педагогический поиск; сост. И.Н. Баженова. – М.: Педагогика, 1987. – 544 с. – С.441-500.

ДОСЛІДНИЦЬКА СКЛАДОВА ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА З ХІМІЇ

*О.О. Буйдіна
Полтава, Україна*

Актуальність і доцільність пропонованої публікації пояснюється завданням, яке стоїть перед сучасною українською школою – розвиток в учнів самостійності, здатності до самоорганізації та самоосвіти, здібностей до творчої діяльності, бажання до співпраці. Зазначені вимоги відповідають організації та втіленні у практику шкільного навчання дослідницької діяльності учнів, безпосередньо пов'язаною з вирішенням творчого, дослідницького завдання, що не має наперед відомого результату та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження.

Реалізації цих завдань має слугувати шкільний підручник, який на сучасному етапі, крім традиційної інформаційної функції, сприяє розвитку учнів, забезпечуючи їх навчальну дослідницьку діяльність.

Розвідки з проблем вивчення сутності підручника, його структури та функціонального забезпечення належать В.П. Беспальку, Н.М. Буринській, Д.Д. Зуєву; місця і ролі підручника в навчальному процесі – Ю.К. Бабанському, І.Я. Лернеру, М.М. Скаткіну. Проблема розвитку пошуково-дослідницької компетентності засобами підручника знайшла своє розв'язання у дослідженні С.П. Бондар.

Мета статті – визначити дослідницьку складову сучасних підручників із хімії для загальноосвітньої школи у єдності її структурних компонентів.

Сутність шкільного підручника розглядалася вченими педагогами і психологами, методистами, учителями-практиками. За родовим твердженням підручником вважають: навчальну книгу (Д.Д. Зуєв, І.А. Каіров); форму фіксації змісту, проекцію цілісної діяльності навчання (В.В. Красевський); комплексну інформаційну модель педагогічної системи (В.П. Беспалько); модель, що відображає цілі,

принципи, зміст, технологію відповідного освітнього процесу (А.В. Хуторський); розгорнуту в часі й просторі змістову програму діяльності навчання (І.К. Журавльов).

Відсутність єдиного тлумачення даного поняття породжує, в свою чергу, наявність різних вимог до визначення його функцій. У теорії підручникотворення найбільш розробленою є інформаційна функція. Достатньо уваги звертається на трансформаційну, мотиваційну, інтегруючу, систематизуючу, координуючу, світоглядну тощо функції підручника.

Вивчення думки вчителів Полтавської області під час проходження ними курсового підвищення кваліфікації щодо місця і ролі підручника в навчально-виховному процесі в черговий раз продемонструвало очікування закладеної у зазначеному засобі методики викладання предмета. Щонайбільше важливим цей фактор є для молодих педагогів. Водночас педагогічні працівники вказали на те, що підручник має бути дохідливим для учнів, сприяти формуванню в них уміння вчитися, викликати інтерес і захоплення. Призначення окреслених завдань полягає у сприянні широкому впровадженню у навчально-виховний процес проектно-дослідницької діяльності учнів і, як наслідок, виокремленню дослідницької функції підручника як такої, що спонукає учня самостійно розв'язувати проблеми через поступове введення у курс самостійного дослідження на доступному рівні, шляхом здобуття певного мінімуму методологічного знання з того чи іншого навчального предмета.

Тому на етапі опрацювання проблеми дослідницької складової сучасних підручників основними в структурі дослідження ми розглядаємо мотиваційний (актуальні потреби особистості та зумовлені ними мотиви), когнітивний (пізнавальний, складається зі знання про об'єкти, сукупність уявлень, понять, суджень і цінностей, якими збагачуються учні) і практичний (операційно-процесуальний, володіння способами і прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо) її компоненти.

Мотивація є складною системою спонукань, що спрямовують активність індивіда на отримання, перетворення і збереження нового досвіду [2, с.528]. Навчання школярів визначається їх потребами, інтересами, прагненням до оволодіння знаннями і навчально-пізнавальними уміннями. Найціннішим серед пізнавальних мотивів є пізнавальний інтерес, який характеризує ставлення учнів до навчання, засвоєння ними навчального змісту і визначає ступінь (інтенсивність, міцність) взаємодії школяра з предметом його діяльності.

Дослідницька діяльність, як і будь-який інший вид навчальної діяльності, завжди умотивована. В арсеналі авторів сучасних підручників із хімії наявні різноманітні засоби мотивації до навчання та здобуття хімічних знань, розвитку інтересу школярів до предмету. Це збагачення навчального змісту емоційним матеріалом; його спрямованість на самостійну діяльність – режим роботи, при якому учень самостійно визначає мету, обирає завдання і встановлює порядок дій.

Прослідкуємо сказане у підручниках з хімії для старшої школи.

Формування пізнавального інтересу як потужного джерела навчальної дослідницької діяльності автори здійснюють шляхом: діалогового спілкування («Щоб з'ясувати його суть, звернемося до відомого вам з курсу фізики явища поверхневого натягу» [1, с.129], «Тепер уявімо, що наша мета ...» [1, с.125]); створення ситуацій емоційно-моральних переживань («Така відмінність у властивостях *зацікавила і збентежила* Й.Я. Берцеліуса ...» [3, с.6], «Німецький хімік Ф. Гофман, *окрилений успіхом* аспіріну, розробив промислову технологію ...» [3, с.118]); уключення учнів у ситуацію особистого переживання успіху в навчанні («Про його (*парафін*) використання йшлося в курсі хімії 9 класу. Поновіть свої знання і підготуйте повідомлення на цю тему» [1, с.36]); опору на здобутий життєвий досвід («Кожна господиня знає, що жирний посуд погано миється навіть у гарячій воді. Проте достатньо використати невелику краплю одного з численних нині побутових хімікатів...» [5, с.180]); використання цікавих прикладів, аналогій («...глибокий пілінг ... фенолом позбавляє шкіру обличчя зморшок, тому реклама позиціонує його як альтернативу пластичній хірургії» [3, с.123], «... якщо зібрати разом усі вітаміни, що становлять добову норму людини, то вони матимуть розмір, менший за насінину проса» [5, с.58]); постановки риторичних питань («Жити, щоб їсти, чи їсти, щоб жити?» [5, с.65]); проведення дослідів тощо.

На формування позитивних емоцій стосовно дослідницької діяльності впливає достатня кількість ілюстративного матеріалу в підручниках – кольорові вкладки [1; 3], малюнки (рисунки), схеми, графіки, діаграми [1; 3; 4; 5]. Значний обсяг інформації, закладений у них, є основою для розвитку та збагачення загальнонавчальних умінь і навичок, як основи уміння вчитися.

Утім, основою інтересу до навчальної дослідницької діяльності залишається її зміст. Когнітивний компонент дослідницької складової складається зі знання про об'єкти, сукупність уявлень, понять, суджень і цінностей, якими збагачуються учні, і є результатом їх пізнавальної діяльності. Підсилення когнітивного компоненту, як складового дослідницької діяльності учнів, здійснюється за рахунок дотримання принципів науковості, систематичності і послідовності, зв'язку навчання з життям і практикою.

Зазначимо, що у змісті підручників [1; 3; 4; 5] розкрито основні поняття, факти, теорії, закони відповідно до досягнень сучасної науки; наведено багато прикладів, які відображають ужитковий

характер знань і можуть стати у нагоді учням в їх повсякденному житті; продемонстровано досягнення сучасної науки, вклад учених в її розвиток, значення органічної хімії у виробництво лікарських речовин, синтетичних мийних засобів, засобів захисту рослин, харчових продуктів тощо; схарактеризовано місце хімії серед наук про природу, її значення для розуміння наукової картини світу.

Прослідковуються міжпредметні зв'язки з біологією (теми «Естери», «Жири», «Вуглеводи», «Білки», «Нуклеїнові кислоти»), географією (тема «Природні джерела вуглеводнів»). Яскравим прикладом реалізації міжпредметних зв'язків, інтеграції системи знань з предметними вміннями є синхроністична таблиця «Видатні відкриття в галузі органічної хімії» у підручнику [1]. Робота з нею дозволяє учням сумістити розвідки в галузі хімії з дослідженнями інших природничих та технічних наук, літератури, мистецтва, світової історії з огляду на сутнісні ознаки того чи іншого історичного періоду. На нашу думку, це дозволяє засвоювати предметний зміст освіти, розвивати пізнавальні вміння школярів, свідомого досягнення поставленої мети навчання як у стандартних ситуаціях процесу пізнання, так і ситуаціях, що змінюються.

Вдалими у сучасних підручниках із хімії, на наш погляд, є рубрики «Цікаво знати», «Для допитливих» [4] «Дізнайтеся більше...» [3]; «Ерудитам на замітку», «Нотатки на повсякчас» [5]. Подана в них інформація вирізняється новизною й актуальністю, що дозволяє створювати проблемні ситуації на уроці, організовувати розумову діяльність, обмінюватися знаннями тощо.

Основою включення дитини в дослідницьку діяльність є формування дослідницьких умінь – процесуальної складової, яка реалізується через проектування в тексті і позатекстових компонентах підручників розгорнутого процесу самонавчання школярів, залучення їх до діалогу, формує вміння учня ставити й усвідомлювати мету, здійснювати синтез дій інтелектуальних, практичних, самоорганізації та самоконтролю, засвоєних та закріплених у способах діяльності.

Висновки. Установлено, що дослідницька діяльність повинна здійснюватися, насамперед, на уроці і мати особистісно-діяльнісний підхід: учитель залучає школяра до діяльності, яка є цікавою і доступною, і, разом з тим, розвиває учня. Учень, з огляду на зазначені умови, прагне до самостійного проведення дослідження. Все це вимагає відведення у сучасних підручниках із хімії місця дослідницькій складовій.

Дослідницький потенціал сучасних підручників із хімії для старшої школи реалізується через поєднання в їх текстах і позатекстових компонентах взаємопов'язаних елементів – засобів мотивації навчання, когнітивного і діяльнісно-процесуального компонентів.

Література

1. Величко Л. П. Хімія : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. : акад. рівень. / Л. П. Величко. – К. : Освіта, 2011. – 222 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрніком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Лашевська Г. А. Хімія : Підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту / Г. А. Лашевська, А. А. Лашевська. – К. : Генеза, 2011. – 160 с.
4. Попель П. П. Хімія : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (академічний рівень) / П. П. Попель, Л. С. Крикля. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 352 с.
5. Ярошенко О. Г. Хімія : Підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту) / О. Г. Ярошенко. – К. : Грамота, 2011. – 232 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В ПОПЕРЕДНИКАХ ПНПУ ІМЕНІ В.Г.КОРОЛЕНКА (09.1914 – 09.1941 РР.)

*Л.М. Булава, О.М. Мащенко
Полтава, Україна*

14 липня 2014 року виповнюється 100 років із дня формального заснування Полтавського учительського інституту – попередника ПНПУ імені В.Г. Короленка. Фактично ж заняття в інституті розпочалися 25 вересня того ж року (за новим стилем; 12 вересня – за старим стилем).

Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів, яка існувала впродовж 1912-1917 років – це середні спеціальні навчальні заклади, що здійснювали підготовку вчителів виключно для вищих початкових училищ (закладів неповної середньої освіти, в яких, здебільшого, навчалися діти віком 11-16 років). Вступали до цих інститутів теж чоловіки віком 16-25 років із незакінченою середньою освітою, але, переважно, з досвідом роботи в різних типах нижчих початкових училищ.

Учительські інститути називали «плебейськими університетами» – і за складом вихованців, і тому, що вони не давали права чоловікам на вступ до університету. Загальноосвітня підготовка тут вважалася нижчою, ніж у середніх школах (гімназіях, реальних училищах, кадетських корпусах), тому що години, відведені на вивчення давніх і сучасних іноземних мов витрачалися на курси педагогічних дисциплін. Але саме педагогічна й методична підготовка була перевагою учительських інститутів. Вихованці цих інститутів із 2-го класу проходили педагогічні практики в створених при них невеликих